

.....

STAZE I OZNAČAVANJE U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA

.....

Pripremio:

Parco Nazionale del Lazio, Abruzzo e Molise (PNALM)

U okviru projekta: AID 012003 "NaturBosniaHerzegovina: Zaštićena područja i održivi razvoj" koji finansira Italijanska agencija za razvojnu saradnju (Agenzia Italiana per la Cooperazione allo Sviluppo - AICS), a implementira Comitato Internazionale per lo Sviluppo dei Popoli (Međunarodni komitet za razvoj naroda - CISP) u Bosni i Hercegovini.

Pripremljeno za:

Comitato Internazionale per lo Sviluppo dei Popoli
(International Committee For The Development Of Peoples – CISP)

PNALM radna grupa

Dr. Claudio Manco - Responsabile Servizio Educazione e Didattica
Geom. Rosanna Ciarletta - Responsabile Ufficio Territorio

Grupa za koordinaciju i nadzor CISP projekta

Deborah Rezzoagli, Jasmina Ovčina

Grupa za logističku i organizacionu podršku

Admir Musić, Ramo Ramić

SADRŽAJ

UVOD.....	4
STAZE I PLANINARSKI DOMOVI NACIONALNOG PARKA ABRUZZO LAZIO I MOLISE.....	5
1. PRIMJERI ZNAKOVA U NACIONALNOM PARKU ABRUZZO, LAZIO I MOLISE	6
1.1. ULAZNI MONOLITI	6
1.2. ZNAKOVI DOBRO DOŠLI/DOVIĐENJA NA ULAZU U SELA U PARKU	6
1.3. NADSTREŠNICA ZA POLAZAK NA STAZU.....	7
2. STAZE.....	8
2.1. ZNAKOVI NA STAZAMA	9
2.2. RADOVI NA PUTEVIMA	12
2.3. MATERIJALI KOJE SE KORISTE.....	15
2.4. POSTAVLJANJE ZNAKOVA.....	15
2.5. GRAFIČKI I TEKSTUALNI SADRŽAJ TABLI	16
2.6. OPREMLJENI PROSTORI I KOMPLEMENTARNI RADOVI	17
2.7. MAPE.....	17
ANEKS 1. SPORAZUM SA NACIONALNIM TIJELIMA.....	18
ANEKS 2. EVROPSKA MREŽA STAZA	20

UVOD

Ovaj Izvještaj o „stazama i zaštićenim područjima“ kreirao je Nacionalni park Abruzzo, Lazio i Molise, nakon dvije misije u Parku prirode Blidinje i Nacionalnom parku Sutjeska, radi sprovođenja aktivnosti obuke i tehničke pomoći u okviru projekta AID012003 „NaturBosniaHerzegovina: Zaštićena područja i održivi razvoj u Bosni i Hercegovini“, koji finansira Italijanska agencija za razvojnu saradnju (Agenzia Italiana per la Cooperazione allo Sviluppo - AICS), a implementira the Comitato Internazionale per lo Sviluppo dei Popoli (Međunarodni komitet za razvoj naroda - CISP).

Osoblje Nacionalnog parka Abruzzo, Lazio i Molise (PNALM), u saradnji sa osobljem Parka prirode Blidinje i Nacionalnog parka Sutjeska, podržalo je projekat tokom ispitivanja nekih pitanja koja se odnose na upravljanje zaštićenim područjima na osnovu direktiva Evropske unije. Među tim pitanjima, staze i pronalaženje puteva identificirani su kao jedan od najvažnijih aspekata koje treba unaprijediti, kako za očuvanje biodiverziteta, tako i za jačanje kulturne i obrazovne funkcije zaštićenih područja u Bosni i Hercegovini.

Nacionalni park Abruzzo, Lazio i Molise ovim dokumentom opisuje neke metodološke aspekte i dobre prakse razvijene u Italiji u vezi sa stazama, s ciljem da doprinese jačanju identiteta Parka prirode Blidinje i Nacionalnog parka Sutjeska, kao i poboljšanju njihove pristupačnosti, održivosti i upotrebljivosti.

Staze i planinarski domovi u zaštićenim područjima bitni su elementi prirodne i kulturne funkcije.

Adekvatna mreža planinarskih staza, podržana funkcionalnom mrežom domova (kao što su centri za posjetitelje, informativni uredi i tematske rute), može ugostiti posjetitelje i podići njihovu svijest, približavajući im vrijednosti poštovanja i očuvanja prirode.

Ortona Dei Marsi 01. Novembar 2008.

STAZE I PLANINARSKI DOMOVI NACIONALNOG PARKA ABRUZZO LAZIO I MOLISE

Nacionalni park Abruzzo, Lazio i Molise ima široku mrežu staza koje prolaze i umrežavaju čitavu teritoriju parka. Ova mreža ima drevno i historijsko porijeklo, nastala je, u većini slučajeva, iz potrebe da se putuje po planinama radi obavljanja agrošumarsko-pastirskih aktivnosti, a u nekim slučajevima i rada vezanog za korištenje kamena i željeza. Često su to itinerari namijenjeni tranzitu u svrhu veza i trgovine. Nadalje, staze i građevine izgrađene početkom 19. stoljeća za pastirsku namjenu (stazzi) su važne zbog svoje guste rasprostranjenosti po cijeloj teritoriji.

Planinarenje je sve raširenija kulturno-rekreativna praksa. Sve je veća potreba da se kombinuje mogućnost šetnje stazama s otkrivanjem pejzaža i praktikovanjem zdrave fizičke aktivnosti. To je susret s prirodom.

Radna grupa Nacionalnog parka je 2009. godine identifikovala 127 staza koje treba označiti, za ukupno 719,287 km ruta. Neke staze na kratkim udaljenostima ili uzastopno poravnate su spojene kako bi se smanjila moguća preklapanja. Prikazana kartografija je rezultat obrade podataka prikupljenih prethodnih godina GPS instrumentima. Projektni radovi su izvedeni na terenu, označavanjem konvencionalnim znakovima (putokazi, vertikalni znakovi itd.) prema crveno-bijelo-crvenim kriterijima već usvojenim na nacionalnom nivou.

Do danas postoji 156 planinarskih staza, uključujući i tematske (itinerari na specifične teme od historijskog, prirodoslovnog, ekološkog, tradicionalnog i kulturnog interesa) koje se protežu na približno 831,821 linearni km, u najraznovrsnijim sredinama teritorije Parka (mreža staza Nacionalnog parka Abruzzo, Lazio i Molise „Duboko uranjanje u prirodu, šetnja parkom...<https://www.parcoabruzzo.it/rete-sentieristica.php>).

U većini slučajeva, putevi identificirani i prijavljeni u službenoj kartografiji su oni koji su historijski poznati lokalnom stanovništvu, koji se obično koriste za tradicionalne aktivnosti vezane za korištenje teritorije (pastirska poljoprivreda, šumarstvo, poljoprivreda itd.) i koji su, zbog dubokih društvenih i kulturnih transformacija, postali idealna osnova za novu ekonomiju, prije svega zasnovanu na pješačkom turizmu.

Čitava mreža staza leži na opštinskom zemljištu, te su opštine vlasnici. Upravo je sa njima, preko Zajednice parkova, stvorena i podijeljena mreža, uzimajući u obzir prioritete potrebe zaštite i topografske karakteristike uključenih područja. Park, u cilju ispunjavanja institucionalnog mandata „promovisanja obrazovnih, edukativnih i naučno-istraživačkih aktivnosti, uključujući i interdisciplinarnu, kao i kompatibilne rekreativne aktivnosti i širenja ekološkog i prirodoslovnog znanja“ (pominje se u članu 1 italijanskog zakona 394/91, kojim se utvrđuju namjene zaštićenih područja), odgovoran je za organizaciju mreže i osiguravanje stalnog održavanja i nadzora, kako bi se jamčilo njeno stalno i ispravno održavanje, sigurnost i funkcionalnost, kako u područjima unutar granica Parka, tako i u granicama susjednog područja radi pravilnog i odgovarajućeg kontinuiteta.

Mreža staza zahtijeva ljudske i finansijske resurse koje Park nema, osim onih potrebnih za rješavanje posebno hitnih i kritičnih situacija. Iz tog razloga, odluka Uprave, nakon projekta reorganizacije i ponovnog pokretanja mreže staza izrađenog 2009. godine, bila je da se osloni na subjekte van Uprave, koji su povezani sa turističkim i planinarskim aktivnostima na tom području, a registrovani su u posebnoj listi kompanija na portalu parka, koja je kreirana za promociju svih edukativnih i upotrebnih inicijativa zaštićenog područja. Ovaj izbor, osim što promovise poduzetničke aktivnosti na području zaštićenog područja, kao i integraciju prihoda od drugih inicijativa vezanih za turizam i ekološku edukaciju, omogućava lokalnim preduzećima da se „približe“ institucionalnim svrhama parka, postajući, na neki način, čuvari samog Parka.

Iz ove perspektive, mreža staza i kampanja podizanja svijesti provedena je kako bi promovirala brigu o teritoriji, uz temeljno učešće lokalnih operatera, udruženja i lokalnih preduzeća koja su tokom godina razvila snažan stepen naklonosti i vlasništva, kao i želje da unaprijede korištenje i dostupnost Parka gostima koji ga posjećuju. Lokalni operateri su prvi tumači vrijednosti zaštite prirodnog područja i njegovih staništa.

Projekat i kampanja omogućili su izvođenje intervencija obilježavanja i restauracije, ponovno otkrivanje i korištenje ruta, te obuku operatera zahvaljujući saradnji srednjih planinskih vodiča (AMM) Italijanskog alpinističkog kluba (CAI) Abruzzo, Koledža alpskih vodiča u Abrucu i ekoloških planinarskih vodiča

1. PRIMJERI ZNAKOVA U NACIONALNOM PARKU ABRUZZO, LAZIO I MOLISE

Znakovi koje je Uprava parka pripremala godinama podijeljeni su na sljedeći način:

1.1. ULAZNI MONOLITI

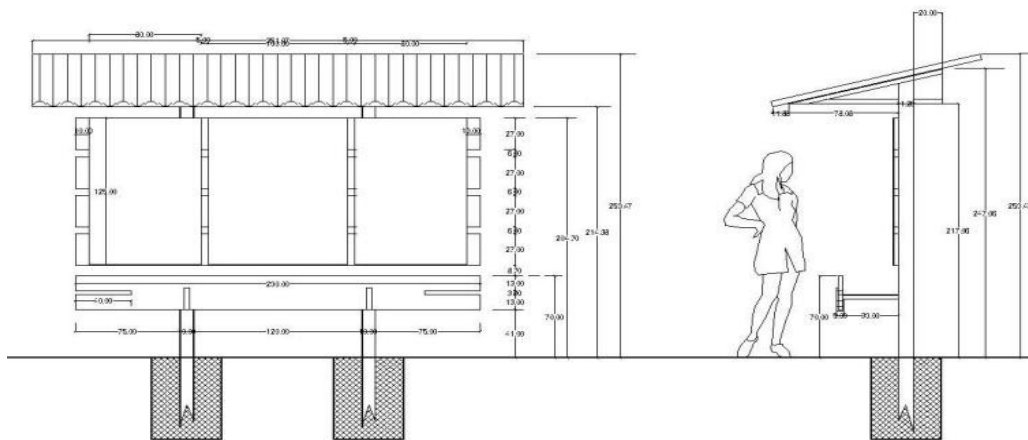
Građevina namijenjena obilježavanju teritorijalne granice parka nalazi se na glavnim pristupnim putevima do njega. Izgradnja je izvedena djelomično od kvadratnog kamenog zidanjem i cementnim malterom. U središtu monolita nalazi se niša u kojoj su postavljeni znakovi "Dobrodošli" i "Dividenja" u Nacionalnom parku Abruzzo, Lazio i Molise, kao i ulazni toponimi (Marsica Fucense, Alto Sangro, Val Comino itd.) sa referentnom nadmorskom visinom iznad nivoa mora. Također, tu su i natpisi „Živimo u skladu s prirodom“ i „Ovdje je priroda zaštićena“.

1.2. ZNAKOVI DOBRO DOŠLI/DOVIĐENJA NA ULAZU U SELA U PARKU

Ploča je izrađena od lima debljine 21/10 mm, sa bočnim naborima koji služe kao armatura. Iza ploče nalaze se dvije metalne šipke koje osiguravaju stabilnost konstrukcije i pomažu pri pričvršćivanju na stupove. Dimenzije panela su 150 x 100 cm. Folija na ploči je u dvostrukoj boji: smeđa i bijela. U smeđem dijelu ističu se bijela slova, dok se u donjem bijelom dijelu nalaze crna slova.

1.3. NADSTREŠNICA ZA POLAZAK NA STAZU

Nadstrešnice se nalaze na početku grupe staza i na mjestima gdje je moguće ostaviti automobil za pristup stazama Parka. Konstrukcija se sastoji od gvođenog željeznog okvira, sa HE 100 U-oblika stubovima i L-oblika razvodnim pegama. Krov ima kosu nagib i izrađen je od željeznog okvira prekrivenog valovitim limom. Gvozdена konstrukcija je dodatno ojačana drvenim daskama debljine 3 cm, postavljenim ortogonalno na stubove. Na ovoj konstrukciji nalaze se tri ploče od lima debljine 25/10 mm, koje su na krajevima presavijene u kutijasti oblik i pozadi ojačane metalnim šipkama, također od profilisanog lima.

Lijevi bočni panel prikazuje istaknute informacije o Abruzzo Laziju i Nacionalnom parku Molise, dok najveći središnji panel prikazuje cijelu kartu staze u mjerilu 1:50.000. Desni bočni panel sažeto prikazuje pravila ponašanja koja se trebaju pridržavati prilikom planinarenja unutar Parka.

2. STAZE

Signalizacija je prva bitna intervencija koja je potrebna da bi se ruti mogao pripisati kvalitet „opremljenosti“. Veliki broj korisnika i njihovo raznoliko porijeklo iz različitih evropskih i neevropskih zemalja zahtijeva posebnu pažnju pri izboru znakova. Strateško je ujednačavanje tipologije sa standardima, a u tom smislu treba se osvrnuti na najvažnija nacionalna i evropska iskustva.

Staza je sredstvo kojim se posjetilac susreće sa geografskim, prirodnim, pejzažnim, antropološkim i kulturnim aspektima teritorije. Kako bi se postigli ovi ciljevi, uzeto je u obzir sljedeće:

- Potreba za uravnoteženim brojem posjetitelja u različitim područjima, čime se omogućava valorizacija manje posjećenih područja i ograničavanje opterećenja posjetitelja u najosjetljivijim područjima.
- Potreba za zabranom ili premještanjem posjetilaca iz najugroženijih područja (gnijezdilišta, stanice rijetkih biljaka, područja pod rizikom od uništavanja fosila ili nalaza).
- Potreba za isticanjem kvaliteta teritorije, nudeći posjetiocu raznovrsnost okruženja i pejzaža.
- Mogućnost planiranja uticaja motorizovanog saobraćaja na životnu sredinu, uz posebnu pažnju na intermodalnost:
 - o Promovisanje pristupa stazama javnim prevozom.
 - o Stvaranje ili nadogradnja parking prostora.
 - o Ograničavanje pristupa privatnim motornim vozilima na nekim putevima.
 - o Stvaranje dovoljno prostora za parkiranje vozila, nudeći adekvatnu pristupačnost puteva.
- Potreba za stvaranjem jedinstvenih znakova koristeći kodove koje mogu razumjeti korisnici iz cijelog svijeta, pozivajući se na one koji već postoje na nacionalnom i međunarodnom nivou.
- Potreba za unapređenjem bogatog nasljeđa povijesnih ruta (starih ruta svetih puteva, rimskih ruta, trasovnih puteva itd.) koje mogu omogućiti posjete čovjeka, koristeći znakove koji vode do značajnih lokaliteta, a da se u isto vrijeme izbjegne otvaranje novih staza.
- Potreba za izvođenjem intervencija sa malim uticajem, harmonično uklopljenih u pejzaž, koristeći prirodne materijale koji podsećaju na tradicionalne lokalne sisteme gradnje.
- Potreba za zaštitom posjetitelja inhibicijom i, gdje to nije moguće, ograničavanjem motorizovanog saobraćaja.
- Potreba za povezivanjem radova i trasa u okviru urbanističkih i pejzažnih planova, odnosno plana teritorije (Plan parka).
- Potreba za identifikacijom adekvatnih oblika upravljanja i održavanja ruta, u saradnji sa javnim i privatnim organima.

2.1. ZNAKOVI NA STAZAMA

a) TABLE NA POČETKU STAZE

Ove table se nalaze na početku svake staze i prikazuju sintetičke podatke rute, uključujući:

- kod staze
- početnu i ciljnu lokaciju
- relativnu nadmorsku visinu
- Mjerenje udaljenosti u vremenu i/ili dužini
- Mogući stepen težine
- Vrste dozvoljenih pređenih udaljenosti (zabrane)

A4

Rifugio Prato Rosso - Fonte dello Schiappito
Difficoltà: E - Escursionistico - Lunghezza: 7,266 km - ☉ 3° 50'

QUI LA NATURA È PROTETTA
Non abbandonare gli animali, non bruciare le piante e i fiori, non danneggiare la fauna e la flora protetta e la vegetazione. Lasciare ogni cosa al proprio posto. Non abbandonare il sentiero.

HERE NATURE IS PROTECTED
Do not abandon the animals, do not burn flowers and plants, do not damage the fauna and floral protection and vegetation. Leave everything in its place. Stay on the trail.

IL PARCO È UN POSTO UNICO
Non compiere i percorsi in gruppo. Accendete i fuochi solo nelle aree autorizzate. Non abbandonare rifiuti né animali che potrebbero provocare incidenti.

THE PARK IS A UNIQUE PLACE
Do not camp freely. Light fire only in authorized areas. Do not abandon the garbage or animals that may cause fires.

IL PARCO PULITO È PIÙ BELLO
La Natura non ha bisogno del tuo aiuto. Quando sei in escursionismo ripulisci tutto ciò che è ripulito a casa. Fai attenzione a dove scarti perché gli scarafi allevano persone attraverso i sentieri.

A CLEAN PARK IS MORE BEAUTIFUL
Nature does not need your help. When hiking or your trip in your backpack and take back home the waste before you depart of your trail when it could start with animals.

È SEVERAMENTE VIETATO L'USO DEI DRONI
Lanciare il tuo drone a casa. I droni non sono ammessi nel parco. Interferisce la fauna selvaggia, interferisce con le operazioni del parco e disturba le persone che cercano di godere i suoi naturali.

IT IS STRICTLY FORBIDDEN TO FLY DRONES
Leave your drone at home. Drones are not allowed in the park. They disturb wildlife, interfere with park operations and are a nuisance to people trying to enjoy natural areas.

E SEVERAMENTE VIETATO L'USO DEI DRONI
Lancia il tuo drone a casa. I droni non sono ammessi nel parco. Interferisce la fauna selvaggia, interferisce con le operazioni del parco e disturba le persone che cercano di godere i suoi naturali.

Emergenza 112 - Servizio Sorveglianza 0863/9113241 - info@parcoabruzzo.it

IL PARCO DECLINA OGNI RESPONSABILITÀ PER DANNI A PERSONE O COSE CONSEGUENTI ALLA VIOLAZIONE DI NORME O A COMPORTAMENTI INCONGRUI, INELICITI, IMPULSIVI E IMPERIZIOSI.

A3

Scanno - Valico del Carapale - Valico Torraegna
Difficoltà: E - Escursionistico - Lunghezza: 6,486 km - ☉ 5° 40'

QUI LA NATURA È PROTETTA
Non abbandonare gli animali, non bruciare le piante e i fiori, non danneggiare la fauna e la flora protetta. Lasciare ogni cosa al proprio posto. Non abbandonare il sentiero.

HERE NATURE IS PROTECTED
Do not abandon the animals, do not burn flowers and plants, do not damage the fauna and floral protection and vegetation. Leave everything in its place. Stay on the trail.

IL PARCO È UN POSTO UNICO
Non compiere i percorsi in gruppo. Accendete i fuochi solo nelle aree autorizzate. Non abbandonare rifiuti né animali che potrebbero provocare incidenti.

THE PARK IS A UNIQUE PLACE
Do not camp freely. Light fire only in authorized areas. Do not abandon the garbage or animals that may cause fires.

IL PARCO PULITO È PIÙ BELLO
La Natura non ha bisogno del tuo aiuto. Quando sei in escursionismo ripulisci tutto ciò che è ripulito a casa. Fai attenzione a dove scarti perché gli scarafi allevano persone attraverso i sentieri.

A CLEAN PARK IS MORE BEAUTIFUL
Nature does not need your help. When hiking or your trip in your backpack and take back home the waste before you depart of your trail when it could start with animals.

È SEVERAMENTE VIETATO L'USO DEI DRONI
Lanciare il tuo drone a casa. I droni non sono ammessi nel parco. Interferisce la fauna selvaggia, interferisce con le operazioni del parco e disturba le persone che cercano di godere i suoi naturali.

IT IS STRICTLY FORBIDDEN TO FLY DRONES
Leave your drone at home. Drones are not allowed in the park. They disturb wildlife, interfere with park operations, and bother people trying to enjoy natural areas.

Emergenza 112 - Servizio Sorveglianza 0863/9113241 - info@parcoabruzzo.it

IL PARCO DECLINA OGNI RESPONSABILITÀ PER DANNI A PERSONE O COSE CONSEGUENTI ALLA VIOLAZIONE DI NORME O A COMPORTAMENTI INCONGRUI, INELICITI, IMPULSIVI E IMPERIZIOSI.

A1

Pescasseroli - Rifugio Prato Rosso - Fonte d'Appia - Bisegna
Difficoltà: E - Escursionistico - Lunghezza: 19,587 km - ☉ 4° 8' 10'

QUI LA NATURA È PROTETTA
Non abbandonare gli animali, non bruciare le piante e i fiori, non danneggiare la fauna e la flora protetta e la vegetazione. Lasciare ogni cosa al proprio posto. Non abbandonare il sentiero.

HERE NATURE IS PROTECTED
Do not abandon the animals, do not burn flowers and plants, do not damage the fauna and floral protection and vegetation. Leave everything in its place. Stay on the trail.

IL PARCO È UN POSTO UNICO
Non compiere i percorsi in gruppo. Accendete i fuochi solo nelle aree autorizzate. Non abbandonare rifiuti né animali che potrebbero provocare incidenti.

THE PARK IS A UNIQUE PLACE
Do not camp freely. Light fire only in authorized areas. Do not abandon the garbage or animals that may cause fires.

IL PARCO PULITO È PIÙ BELLO
La Natura non ha bisogno del tuo aiuto. Quando sei in escursionismo ripulisci tutto ciò che è ripulito a casa. Fai attenzione a dove scarti perché gli scarafi allevano persone attraverso i sentieri.

A CLEAN PARK IS MORE BEAUTIFUL
Nature does not need your help. When hiking or your trip in your backpack and take back home the waste before you depart of your trail when it could start with animals.

È SEVERAMENTE VIETATO L'USO DEI DRONI
Lanciare il tuo drone a casa. I droni non sono ammessi nel parco. Interferisce la fauna selvaggia, interferisce con le operazioni del parco e disturba le persone che cercano di godere i suoi naturali.

IT IS STRICTLY FORBIDDEN TO FLY DRONES
Leave your drone at home. Drones are not allowed in the park. They disturb wildlife, interfere with park operations and are a nuisance to people trying to enjoy natural areas.

Emergenza 112 - Servizio Sorveglianza 0863/9113241 - info@parcoabruzzo.it

IL PARCO DECLINA OGNI RESPONSABILITÀ PER DANNI A PERSONE O COSE CONSEGUENTI ALLA VIOLAZIONE DI NORME O A COMPORTAMENTI INCONGRUI, INELICITI, IMPULSIVI E IMPERIZIOSI.

b) TABLA USMJERENJA

Ovi znakovi su napravljeni u obliku strelica i postavljeni su na raskrsnici dviju različitih staza. Oni naznačuju lokaciju, kao i mjerenje udaljenosti (vrijeme i/ili dužinu) i smjer za praćenje. U nekim klasifikacijama, ovaj tip se naziva vertikalnim tragom.

Meta Ravvicinata	0. 30
211 Meta Intermedia	1. 40
Meta d'Itinerario	3. 10

c) TABLA LOKACIJA

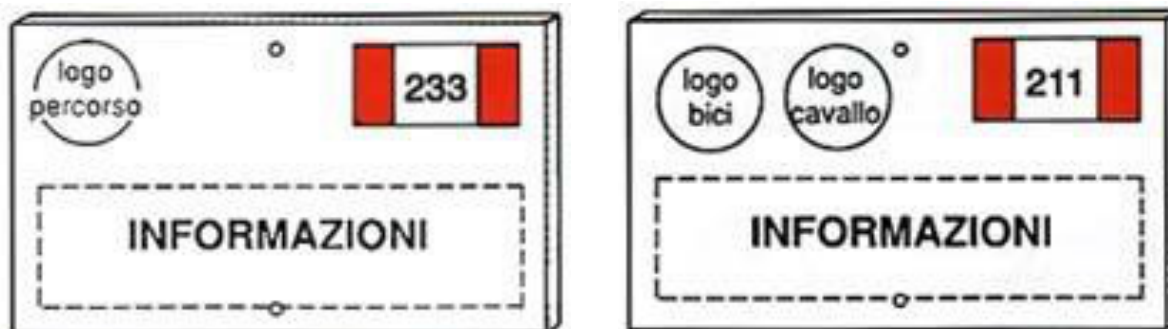
Ovi znakovi izvještavaju o nazivu lokacije i eventualno pružaju sintetičke podatke, kao što su:

- Visina
- Udaljenost od drugih mjesta
- Nazivi

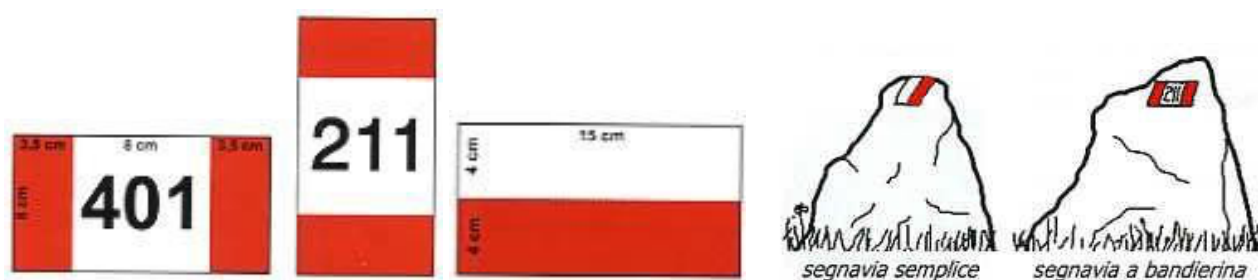
d) DIDAKTIČKE TABLE

Ovo je raznolika porodica tablica postavljenih duž staza, koje navode imena nekih postojećih prirodnih dobara (drveće, biljke, fauna, umjetni artefakti itd.) i eventualno pružaju kratak opis istih.

e) HORIZONTALNI ZNAKOVI – PUTOKAZI

Ovi znakovi su postavljeni na zemlji, sa strane staze, na stablima, kamenju ili zidovima, kako bi označili kontinuitet rute u oba smjera. Putokazi dolaze u različitim oblicima (uključujući stubove) i raspoređeni su kako bi osigurali sigurnost rute koju prati posjetitelj.

f) KOLAC ILI "NASIP ZA OZNAČAVANJE STAZE" (TRAG MARKER HUMKA)

Ovi drveni kolci su učvršćeni okomito u zemlju i koriste se u područjima pašnjaka bez kamenja ili sa visokom travom. U područjima gdje je prisutno kamenje, korisnije je koristiti kamene monolite ili gomile kamenja, koje su označene bojom.

Osnova staza mora osigurati diskretno uklapanje u okoliš u kojem se proteže, izbjegavajući rješenja koja sprečavaju prodiranje vode. Različite karakteristike i intervencije koje treba provesti mogu se sažeti na sljedeći način:

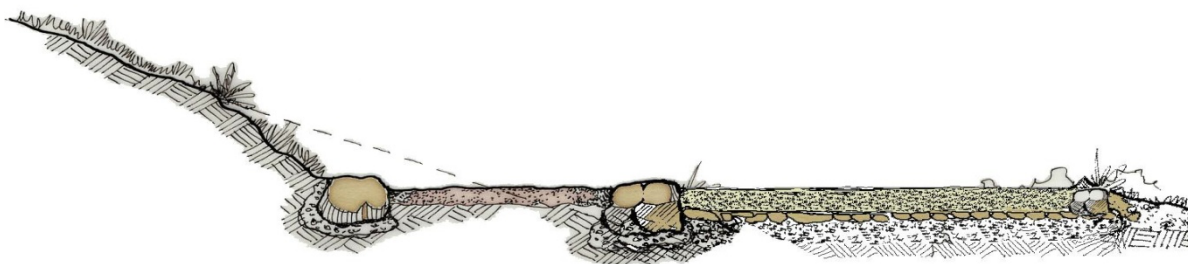
- **Asfalt:** Pogodan za turističke biciklističke staze, ali općenito neprikladan i manje cijenjen za pješakovu mobilnost i staze za konje. U parku ima vrlo malo primjera asfaltnih staza; većina su kružne rute smještene u neposrednoj blizini stambenih područja. U nekim slučajevima, asfaltna ruta je jedini mogući put do određenih odredišta.
- **Cement:** Iako nije široko korišten, cement predstavlja ekonomično rješenje za dionice gdje preveliki nagibi stvaraju poteškoće za napredovanje. Primjeri se prvenstveno nalaze na šumskim stazama. Preporučuje se zabraniti korištenje ovog materijala.
- **Kaldrma (nepravilan kameni pločnik):** Ovo se odnosi na rijetke situacije posebne historijske i pejzažne vrijednosti, jer predstavljaju ostatke drevnih staza za sporiju mobilnost (kao što su svete staze, ovčje staze i spojne staze za mazge). Kada su u dobrom stanju, ove staze su pogodne za sve vrste napredovanja; inače, mogu predstavljati izazove za biciklističku mobilnost.
- **Pločnik od šljunka:** Ovo je veoma rasprostranjena vrsta koja omogućava motorizovanu mobilnost (kao što su šumarske kontrole i pristup preduzećima). Ako je dovoljno pravilan, omogućava sve vrste napredovanja, iako može predstavljati određene poteškoće za turističke bicikle.
- **Glineni tereni:** Ova vrsta je nekada bila rasprostranjena, ali je u velikoj mjeri zamijenjena mješovitim cementnim popločavanjem. Iako je još uvijek prisutna, glinena dvorišta postaju sve rjeđa zbog kontinuirane težnje ka transformaciji u šljunak i druge umjetne materijale, kao i prirodnih faktora poput invazije vegetacije i erozije. Mnoge od ovih ruta su pogodne za pješačko napredovanje, ali predstavljaju izazove za druge oblike mobilnosti zbog čestih prepreka od biljnog materijala i kamenih gromada duž staze.

2.2. RADOVI NA PUTEVIMA

Za poboljšanje kvaliteta površine planinarskih staza planirani su sljedeći tipovi radova:

Ograničavanje (CURBING):

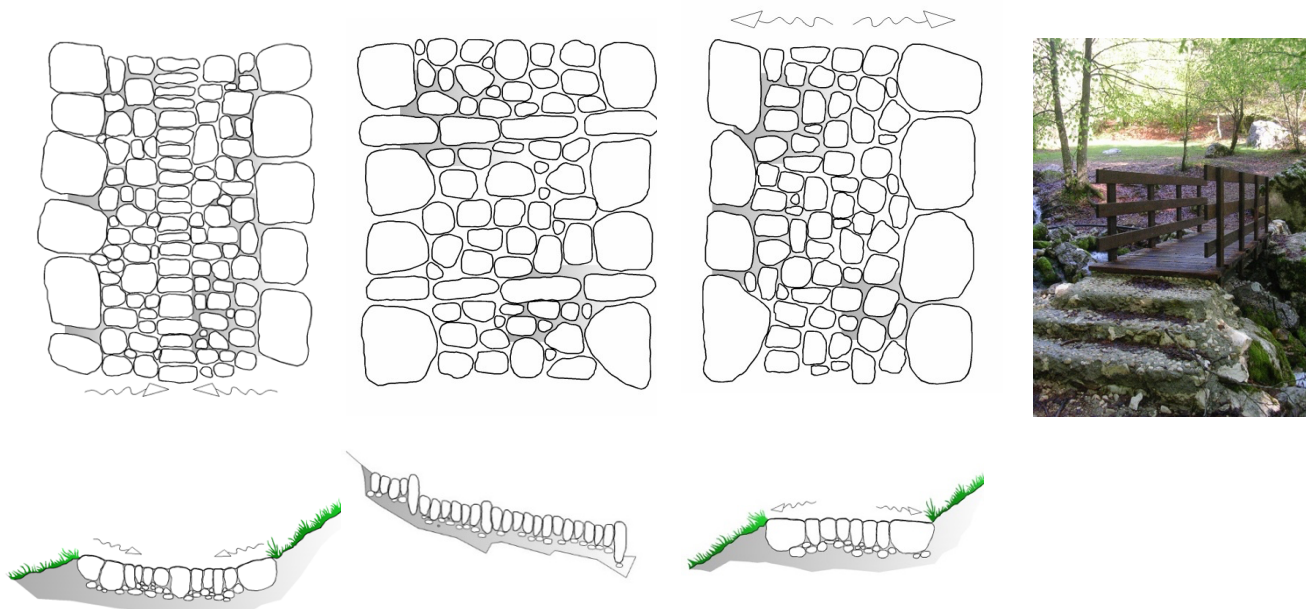
Ova intervencija se sastoji od postavljanja kamenih gromada, pronađenih na licu mjesta, na bočnim stranama staze kako bi se jasno razgraničio put. Gromade se ukopavaju u zemlju sa najmanje 2/3 svoje dužine kako bi se osigurala odgovarajuća stabilnost. Ova intervencija je prilično zahtjevna i preporučuje se za stabilizaciju staza uz padine, u rovovima ili nasipima, posebno kada je staza odvojena od prilaza i postavljena na bočnoj ivici. U drugim slučajevima, uticaj na pejzaž treba pažljivo procijeniti, posebno na izloženim dijelovima sa prevelikim nagibom.

Grafički primjer kako napraviti razliku između ceste i biciklističke/pješačke staze

Kaldrma:

Kaldrma se sastoji od postavljanja kamenog materijala ukopanog u zemlju sa strane staze i na površini puta. Neki dizajni, koji se temelje na oblicima i dimenzijama kamenog materijala, mogu omogućiti efikasan sistem odvodnje vode, uz održavanje dobre propusnosti trase. Ove staze su uglavnom namijenjene za mazge ili kolovozne staze koje se godinama koriste za radove u šumarstvu. Tamo gdje se primijete plastične deformacije, potrebno je izvršiti intervenciju na sanaciji površine ceste. U području parka prikazani su različiti modeli kaldrme

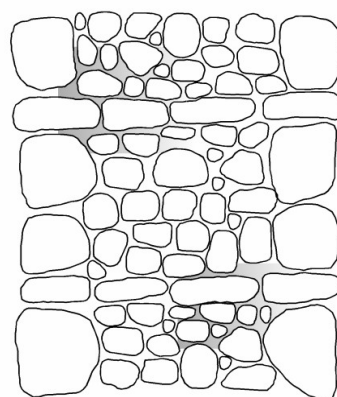
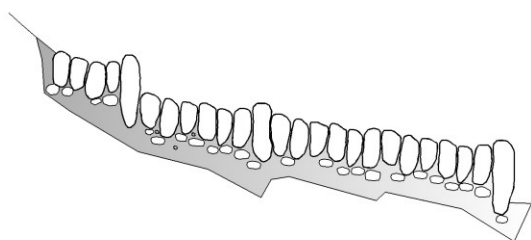

Staze:

Intervencija se sastoji od reljefnog rasporeda drvenih greda u odnosu na prirodnu hodnu površinu. Ovi radovi se koriste kako za smanjenje štete od gaženja u područjima s krhkom ekološkom ravnotežom (poplavne livade, zeljaste zajednice), tako i za olakšavanje pristupa planinarima u **invalidskim kolicima**. **Slični sistemi se koriste i za prelazak malih vodotoka s jedne obale na drugu.**

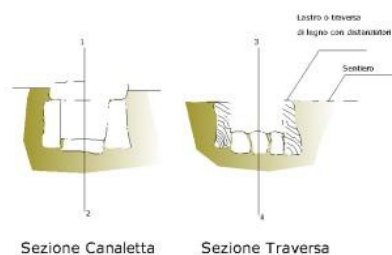
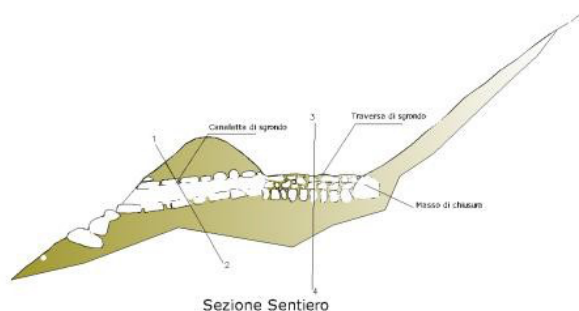
Stepenice:

Stepenice su sistemi koji su transversalni u odnosu na trasu, kreirani u obliku stepenica za prevazilaženje visinskih razlika duž staze i zaštitu dionica pod rizikom od erozije. Moraju biti izrađene od prirodnog materijala, kao što su drveni kolci, debla (iz šuma), kamenje i iskopi u stijeni na dijelovima gdje je stijena najviše prisutna.

Drenažni kanali:

Drenažni kanali su sistemi za odvođenje kišnice sa staze. Mogu se izvoditi kao radna transversala na trasi, blago udubljena kako bi se olakšao prolaz vodi. U ovom slučaju, koriste se šuplja poludebla, postavljaju čvrste grane ili raspoređuje ravno kamenje u obliku kanala. Također, mogu se izraditi korištenjem drvenih poprečnih dijelova uz upotrebu posebnih željeznih ili kamenih odstoynika/razmaknica.

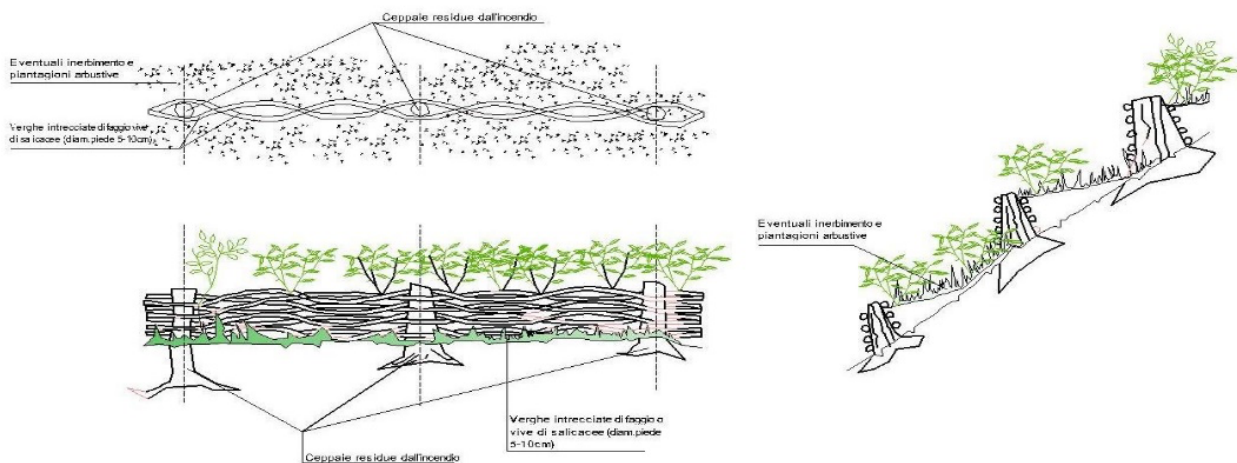

Podupirači:

Podupirači se koriste za zadržavanje uzvodnog materijala u kosim dijelovima. Mogu se napraviti od kamena (terasa) ili od biljnog materijala (žive palisade).

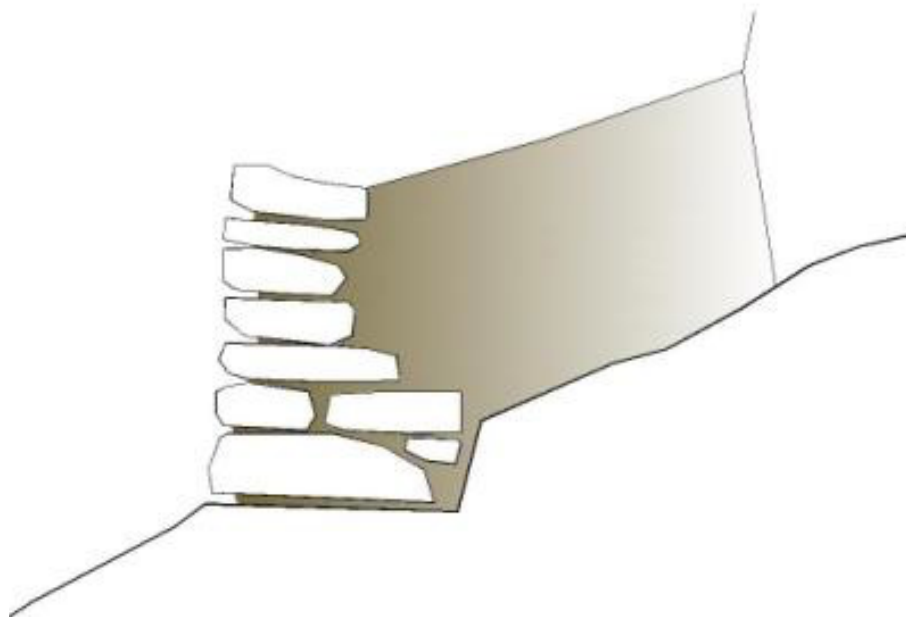
ESPALIER¹:

Ova ograda se sastoji od kočića kestena dužine 80 cm, pričvršćenih u zemlju na udaljenosti od 1,00 m. Uključuje zeleni materijal, te iskop i zatrpanje, te pletenje vrbe.

SISTEMI BOČNE ZAŠTITE:

Najrasprostranjeniji od ovih sistema su suhozidi. Oni predstavljaju naše ruralno civilizacijsko naslijeđe, a posebno su lijepe one koje omeđuju staze drevnih ovčjih staza i pristupnih puteva do štala. Drugi sistem čine drvene ograde, koje se koriste za razgraničenje prostora za odmor i osvježenje. Ovi zaštitni sistemi namijenjeni su isključivo za kratke dionice rute duž brda ili za prelazak malih kanala, te su apsolutno neprikladni i opterećujući ako se koriste za razgraničenje cijele trase.

¹ Espalier se izvorno odnosio na okvir uz koji je drvo posađeno. Sada se često definiše kao tehnika oblikovanja grma ili drveta, obično voćne vrste sa mekim granama, da raste uz ravnu površinu, poput ograde, zida ili rešetke.

2.3. MATERIJALI KOJE SE KORISTE

Materijali koji se koriste za označavanje moraju imati karakteristike koje omogućavaju pravi balans između potrebe za skladnom integracijom u pejzaž i vidljivosti sa udaljenosti. Pri izboru materijala treba uzeti u obzir trajnost znaka, lakoću održavanja, kao i potrebu da se ne raspršuju biorazgradivi materijali tokom njihovog prirodnog propadanja.

Table sa malo tekstualnih informacija (npr. table početka puta, tablice sa smjernicama, edukativne table) moraju biti izrađene od svijetlog drveta s ugraviranim (pantografiranim) znakovima i obojene iznutra. Debljina drveta treba biti otprilike 2 - 2,5 cm.

Table koje sadrže brojne tekstualne ili grafičke informacije (npr. karte, ilustracije) moraju biti izrađene na presovanom aluminijskom limu odgovarajuće debljine 21 – 25/10 ili sličnim materijalima prekrivenim reflektirajućom plastičnom folijom ili sitositom. Ova kategorija uključuje sveukupne panele, obrazovne table i table za tumačenje.

Za oznake na cesti preporučuje se upotreba boja (po mogućstvu bez organskih otapala - označenih kao netoksičnih i ekoloških) pomoću kojih se može napraviti odgovarajuća grafička maska za nanošenje na debla (samo ako to nije moguće na drugim nosačima), stijene ili zidove. Za svaki trag u oznaku staze potrebno je izraditi nekoliko maski od pocinčanog lima: veličine traka u boji, znakova i brojeva, logotipa organa upravljanja ili opštine.

Znakovi na stazi moraju biti izrađeni u klimatskim uslovima koji omogućavaju da boja najbolje prijanja. Površina na koju se nanosi boja mora se očistiti čeličnim strugačem. U slučaju drveća, poduzet će se mjere da se eliminiraju svi slojevi mahovine ili lišajeva, te da se proizvede umjereno izravnavanje kod vrsta sa ljuskavom korom (četinari, hrastovi), vodeći računa da se biljka ne ošteti, po mogućstvu birajući dijelove koji su ravne površine u slučaju kamenih gromada ili zidova. Ako se koristi više boja, prvo će se koristiti četkica svjetlije boje, a zatim tamnija. Boja se mora koristiti nerazrijeđena, vodeći računa da ne kapne. U slučaju preštampanih znakova, bitno je ostaviti trake u boji da se prethodno osuše prije nanošenja. Preporučljivo je postepeno izvršiti prvo postavljanje traka u boji, a na povratku preklapanje prekriti znakovima.

Znakovi postavljeni duž državnih, pokrajinskih i opštinskih puteva moraju biti u skladu sa odgovarajućim bezbjednosnim propisima i biti postavljeni na toplo pocinkovane čelične cjevaste stubove, uključujući rukovodeće organe u skladu sa Novim kodeksom o putevima.

Stolovi postavljeni duž lokalnih i seoskih puteva ili na putevima bez motornog saobraćaja moraju biti postavljeni na specijalne nosače od kestenovih (ili ekvivalentnog drveta) stupova impregniranih zaštitnim bojama i katraniziranih u podlozi ili tretiranih bakar-sulfatom. Stolovi srednje veličine moraju se postaviti na specijalne nosače opremljene sa više tačaka oslonca na tlu. Za izradu oznaka uvijek će se koristiti drvo kestena (ili slično drvo) četverokutnog ili kružnog presjeka, impregniranog zaštitnim bojama na dnu ili tretirano bakrenim sulfatom. Za stvaranje gomila kamenja (čovječuljci) preporučuje se korištenje materijala koji se nalazi lokalno među onima koji se nalaze površno na tlu.

2.4. POSTAVLJANJE ZNAKOVA

Opća indikacija prilikom postavljanja znakova je da ne ometaju upotrebljivost krajolika i glavne imovine, izbjegavajući lokacije koje čak i djelomično ograničavaju panoramski ili specifični pogled. Ovaj cilj se mora postići diskretnom i neinvazivnom upotrebom u količinama. Naše teritorije, nažalost, često su predmet vandalskih napada, uključujući oštećenje, pljačku ili uklanjanje znakova.

S obzirom na to, potrebno je favorizovati oblike horizontalnih znakova u odnosu na vertikalne, koji se mogu koristiti s većom umjerenošću, uz značajne prednosti u troškovima izgradnje i održavanja. Horizontalni znakovi trebaju biti postavljeni tako da svaki znak bude udaljen oko 20 - 40 metara od prethodnog, posebno u područjima sa ograničenom vidljivošću (npr. područja pod snijegom, raznolik geomorfološki profil, loše definiran trag) kako bi bili uočljivi iz daljine.

Table koje označavaju lokacije i one koje usmjeravaju moraju biti ograničene na potrebe vezane za orijentaciju (raskrsnice, lokacije naznačene na karti staze, itd.).

Edukativne table trebaju biti ograničene gotovo isključivo na područja u blizini pristupnih tačaka i na početnim dionicama staza, osim u slučaju posebno kreiranih edukativnih ruta (kružne ili tematske rute). Gore opisani znakovi za različite veličine odnose se na priložene grafikone.

2.5. GRAFIČKI I TEKSTUALNI SADRŽAJ TABLI

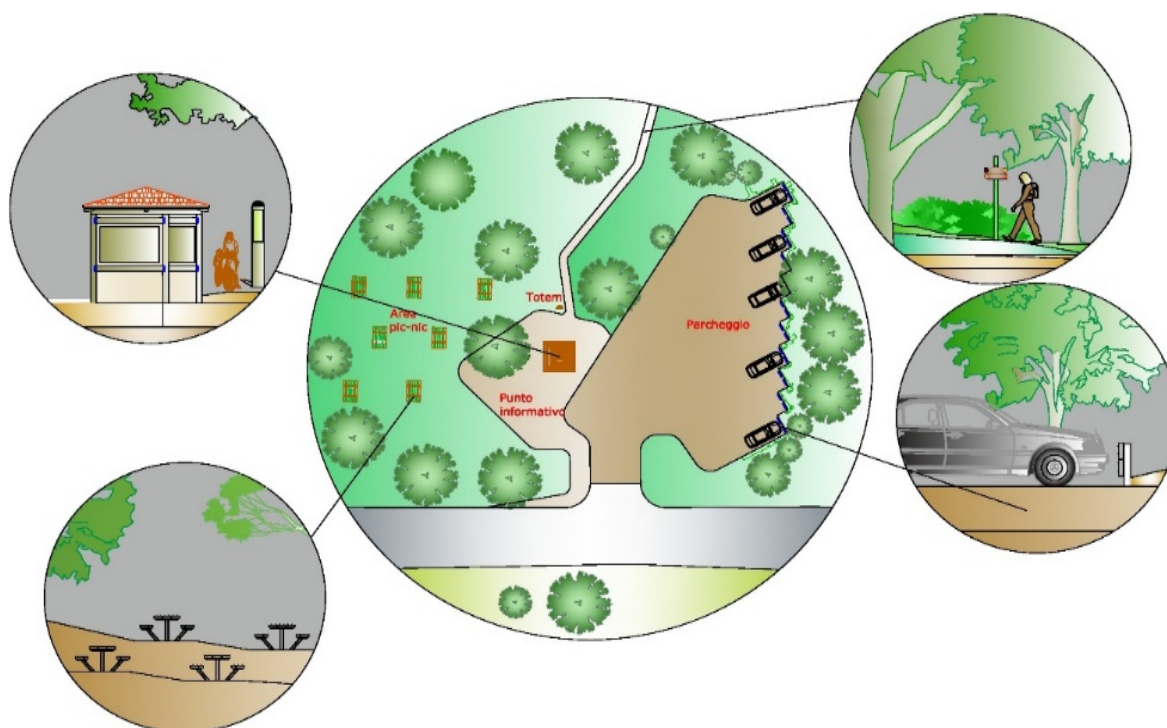
Table od pocinčanog aluminijskog lima moraju sadržavati logo odgovarajućeg zaštićenog prirodnog područja i/ili relevantne opštine. Isto važi i za drvene table sa pantografom. Za drvene table će se izraditi posebni galvanizirani metalni šabloni kako bi se olakšalo stvaranje gravure. Boja dna drvenih tabli mora biti prirodna (preporučuje se svijetlo drvo ili zaštitne boje za osvjjetljavanje).

Za table sa sito štampom, boja pozadine mora biti bijela. Crna boja će se koristiti za likove i grafiku na drvenim tablama (uključujući logo organizacije), osim za znak koji uvijek mora biti označen bijelom i crvenom bojom. Ako se logo organizacije nalazi na znaku staze, moguća je upotreba žute boje.

Konkretni sadržaj svake table je sledeći:

- Ukupni panel:
Pored osnovnog formata, mora sadržavati grafičke i/ili kartografske table i određeni tekstualni dio.
- Startna tabla staze:
Table moraju sadržavati šifru puta, naziv mjesta polaska i dolaska, relativnu nadmorsku visinu, udaljenost između dva mjesta izraženu dužinom (metrima ili kilometrima) i vremenom putovanja, vrstu staze, stepen težine (T - turistički, E - planinarenje, EE - stručno profesionalno planinarenje), kao i različite metode putovanja.

Smjerni signal: Signal za smjer mora sadržavati naziv lokacije, relativnu nadmorsku visinu i naznaku jednog ili više odredišta.

2.6. OPREMLJENI PROSTORI I KOMPLEMENTARNI RADOWI

Ostali pomoćni radovi duž ruta sastoje se od odmorišta, koja se obično nazivaju prostorima za piknik. Ovi prostori su uglavnom opremljeni klupama i stolovima, graničnim ogradama, skloništima za zaštitu od kiše, roštiljima i kantama za otpatke. Na grafikonima su prikazane tipološke i konstrukcijske metode pojedine opreme.

U planiranju, a posebno lokacije ovih područja, treba uzeti u obzir da ona postaju privlačni elementi za turizam. Preporučljivo je da budu smješteni u blizini pristupnih puteva kako bi filtrirali korisnike i podsticali prikupljanje otpada i čišćenje prostora od strane nadležnih kompanija. Kante za otpad moraju biti dizajnirane tako da budu nepristupačne divljim životinjama koje bi inače razbacale otpad.

Roštilji s jedne strane smanjuju opasnost od požara koncentrišući potrebu za vatrom u određenim objektima, dok s druge strane mogu stimulisati paljenje vatre čak i na tlu, uz opasnost od požara. Iz tog razloga, korisno je izbjegavati postavljanje roštilja u područjima sa visokim rizikom od požara (četinarske šume, površine pune šikara i šiblja) i zabraniti paljenje vatre izvan opremljenih površina.

2.7. MAPE

Neophodan alat za upravljanje planinarenjem ovim područjem je mapa staza razmjera 1:25.000, koja sadrži cjelokupnu mrežu staza u parku, sa bitnim indikacijama kako bi pristup bio pristupačan i siguran za posjetitelje.

ANEX 1. SPORAZUM SA NACIONALNIM TIJELIMA

Jedna od akcija koju je implementirao Nacionalni park Abruzzo, Lazio i Molise bila je potpisivanje memoranduma o razumijevanju sa Italijanskim alpinističkim društvom, "slobodnom nacionalnom udrugom čija je svrha planinarenje u svim njegovim manifestacijama, poznavanje i proučavanje planina, posebno italijanskih, te zaštita njihovog prirodnog okruženja," koja uspostavlja odnose međusobne saradnje.

MODEL MEMORANDUMA O RAZUMIJEVANJU

Nacionalni park Abruzzo, Lazio i Molise (u daljnjem tekstu "Park"), sa sjedištem na _____, koji predstavlja _____, kao predsjednik, domiciliran za ulogu na adresi sjedišta.

Italijansko alpinističko društvo (u daljnjem tekstu "CAI"), sa sjedištem _____, koje predstavlja _____ u svojstvu _____, domiciliran za kancelariju na adresi sjedišta. (u daljnjem tekstu zajednički nazvani "strane")

S obzirom na:

- Osjetljivost i krhkost planinskih područja i potrebu za njihovim pažljivim i svjesnim korištenjem (shvaćenim kao faktor razvoja) zahtijevaju doprinos svih komponenti društva koje doživljavaju planinu u njenim raznim aspektima, uključujući proučavanje i poznavanje teritorije i trajnu edukaciju građana, što su osnovni preduslovi za adekvatno i ciljno upravljanje ovim posebnim prirodnim resursom.
- Uzimajući u obzir zajedničke ciljeve u vezi s proučavanjem, zaštitom, očuvanjem, razvojem i korištenjem prirodnih resursa—ciljevi su izraženi kako od strane Nacionalnih parkova, tako i od strane Statuta i Općih propisa Italijanskog alpinističkog društva i njegovih odluka—priznajući dobrovoljnu pomoć koju CAI pruža Parku, kao i važnost nastavka ovog odnosa, zajednički je donijeta odluka o sklapanju sljedećeg Protokola o saradnji između Parka i CAI.
- Park i CAI, ovim Protokolom, imaju namjeru da uspostave i formalizuju odnos međusobne saradnje u vezi sa inicijativama i programima od zajedničkog interesa u oblasti aktivnosti identificiranim i navedenim u nastavku.

Dogovoreno je i predviđeno slijedeće:

Član 1. Premisa

Premisa čini neodvojiv i suštinski dio ovog Protokola o saradnji.

Član 2. Svrha sporazuma

Za potrebe ovog sporazuma, strane se obavezuju da aktiviraju međusobne partnerske odnose na osnovu slijedećih ciljeva:

- Prepoznati ulogu CAI kao subjekta koji, kroz svoje strukture, pruža specifičnu saradnju usmerenu na poznavanje i zaštitu prirodnih resursa unutar teritorije Parka.
- Održati kontinuiranu i međusobnu koordinaciju između stranaka u vezi sa najdelikatnijim problemima povezanim sa prisustvom i turističko-sportskom upotrebom osjetljivih područja i onih od posebne biološke pejzažne vrednosti, kao što su područja uključena u Park.
- Doprinijeti informisanju Parka o potrebama i očekivanjima širokog sektora korisnika sa jasnom i nedvosmjernom namjerom zaštite u skladu sa ciljevima Parka.

Član 3. Radna Grupa

U svrhu ovog sporazuma, biće formirana radna grupa koja će preduzimati proaktivne akcije prema Parku u cilju podrške njegovim institucionalnim zadacima i programima implementacije, doprinoseći njihovoj realizaciji u skladu sa osnovnim principima sporazuma. Grupa će se sastojati od tri predstavnika CAI i tri predstavnika Parka.

Vrijeme održavanja sastanaka određiće strane prema potrebi, uz minimalnu najavu od 10 dana. Radna grupa će pripremiti godišnji izveštaj o statusu sporazuma, proveravajući saradničke aktivnosti između Parka i CAI i postignute rezultate.

Član 4. Odnosi

CAI se obavezuje, u skladu sa svojim uredničkim potrebama, da maksimalno promoviše, takođe putem društvenih medija, aktivnosti Parka i zajedničkih inicijativa. Park se obavezuje, u skladu sa svojim institucionalnim programima i obavezama, da omogući CAI organizovanje inicijativa, događaja i okupljanja unutar Parka na teme vezane za planinarenje, alpinističke aktivnosti, planinarenje za mlade i zaštitu planinskog okruženja, kao i prirodno-naučna istraživanja.

Član 5. Oblasti Aktivnosti

Za ostvarenje gor navedenih ciljeva, strane identifikuju glavne oblasti aktivnosti koje su predmet saradnje:

- Planinarenje - Staze:
Promocija savremenog planinarenja, uz poštivanje teritorije i sela kroz koja se prolazi, u cilju otkrivanja područja.
- Definicija izletničke mreže Parka.
- Nacionalni alpinski spasiyački korpus:
S obzirom na važnost uloge koju igra Nacionalni alpinski i speleološki spasiyački korpus iz društvene perspektive, kao i posebnu poziciju CNSAS unutar struktura CAI, može se sklopiti specifičan operativni sporazum o saradnji između Parka i Delegata CNSAS, u dogovoru sa Regionalnim grupama CAI, uz referencu na ovaj sporazum.
- Alpinističke i planinarske aktivnosti: Park i CAI, takođe kroz Tehničke organe, dogovoriće oblasti rezervisane za penjačke terene, alpinističke i skijaške aktivnosti.

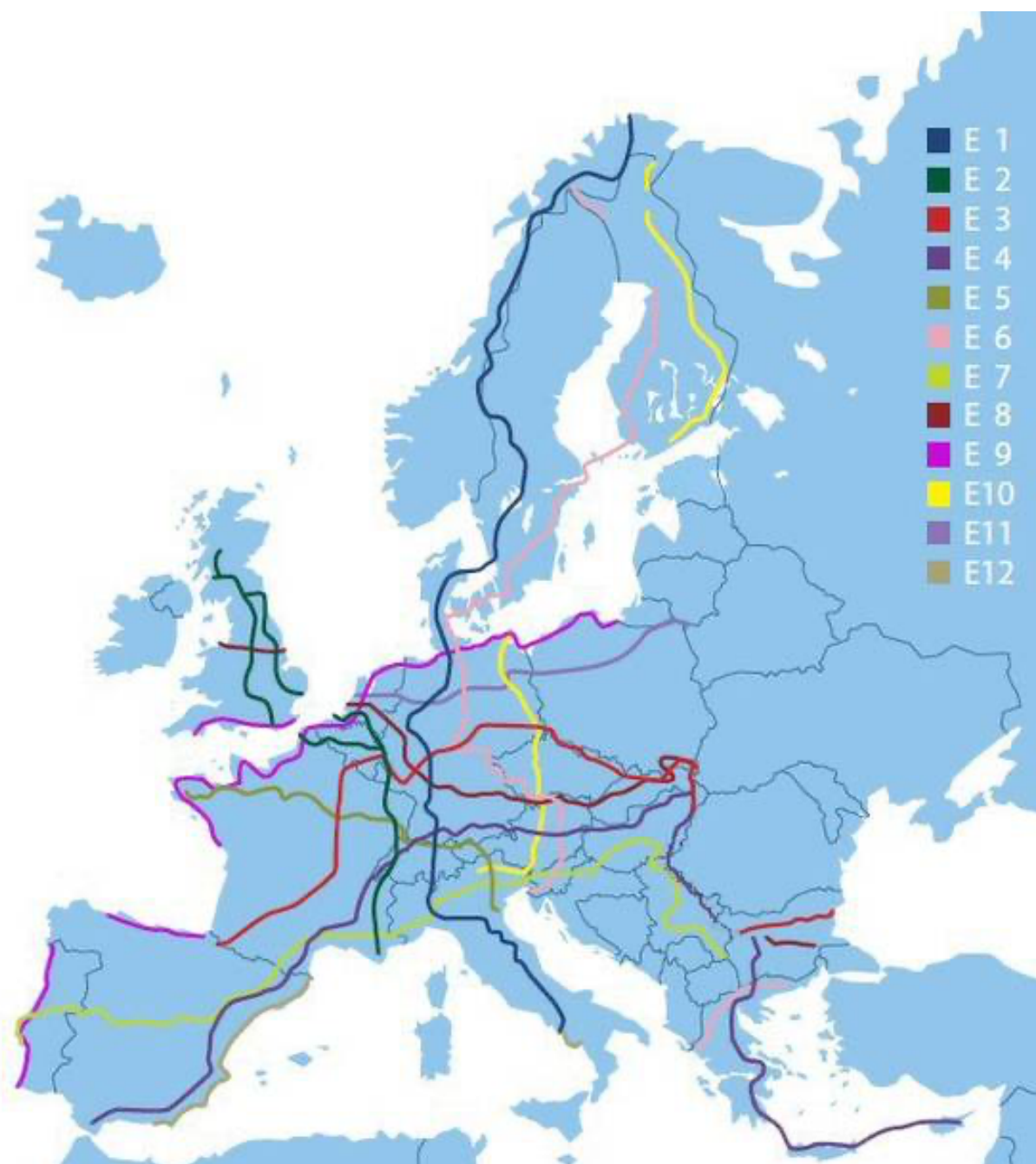
Član 6. Implementacija Memoranduma o saradnji

Operativni programi i aspekti upravljanja povezani sa implementacijom ovog sporazuma, uključujući one koji se odnose na staze i s njima povezane troškove, biće predmet specifičnih dogovora koji će biti potpisani između Parka i CAI, u skladu sa Memorandumom o saradnji.

Član 7. Trajanje

Trajanje ovog Memoranduma o saradnji, sastavljenog u dva primjerka, utvrđuje se na tri godine od datuma potpisivanja, bez automatske obnove.

ANEKS 2. EVROPSKA MREŽA STAZA

Europske planinarske staze na velike udaljenosti nastale su pod pokroviteljstvom Europske planinarske federacije. Cilj Federacije je stvaranje i održavanje mreže prekograničnih staza (E-ruta). Trenutno postoji dvanaest europskih dugih planinarskih staza u procesu stvaranja, koje uglavnom prate postojeće nacionalne ili lokalne staze. Ove staze omogućavaju ukupno oko 55.000 km planinarenja u Evropi. <https://www.era-ewv-ferp.org/e-paths/>

EUROPSKE STAZE	MAPA	STAZE IDU PREKO
<p>Evropska staza E1 je staza promjena koja se proteže na oko 4900 km, povezujući Nordkapp (Norveška) sa rtom Passero na Siciliji (Italija), prelazeći cijeli evropski kontinent od sjevera prema jugu.</p> <p>Staza je otvorena 2. jula 1972. godine u Costanzi, zajedno sa stazom E5, koja povezuje postojeće staze i promoviše nove. Posljednja dionica, od Scapolija do Cape Passero, otvorena je 2018. godine, dostižući ukupnu dužinu od preko 7000 km, od kojih je većina prohodna.</p>		<p>od North Cape (NO) do Cape Passero (SR, - I)</p> <p>Norveška Švedska Danska Njemačka Švicarska Italija</p>

Evropska staza E2 proteže se na oko 5.720 km i prolazi kroz nekoliko zemalja, uključujući Veliku Britaniju, Holandiju, Belgiju, Luksemburg, Švicarsku i Francusku.

iz Galwaya u Irskoj
do francuskog Mediterana
obala

Irska
Engleska,
Holandija,
Belgija,
Luksemburg,
Švicarska
Francuska

Evropska staza E3 povezuje Santiago de Compostela (Španija) sa rtom Emine u Bugarskoj, prelazeći cijeli evropski kontinent od zapada prema istoku. Njegova ukupna dužina iznosi preko 6.950 km, od čega je većina prohodna. Planirano je proširenje staze prema zapadu do Cabo de São Vicente u Portugalu i na istoku do Istanbula u Turskoj.

od Santiago di Compostela (E)
do Nesebăr (BG)
španija
Francuska
Belgija
Lussemburgo
Njemačka
Republika Češka
Polonia
Slovačka
Mađarska
Rumunija
Bugarska

Evropska staza E4 proteže se na oko 10.450 km. Počinje u Tarifi u Španiji i prolazi kroz Francusku, Švajcarsku, Njemačku, Austriju, Mađarsku, Rumuniju, Bugarsku, Grčku, a završava u Larnaki, na ostrvu Kipar.

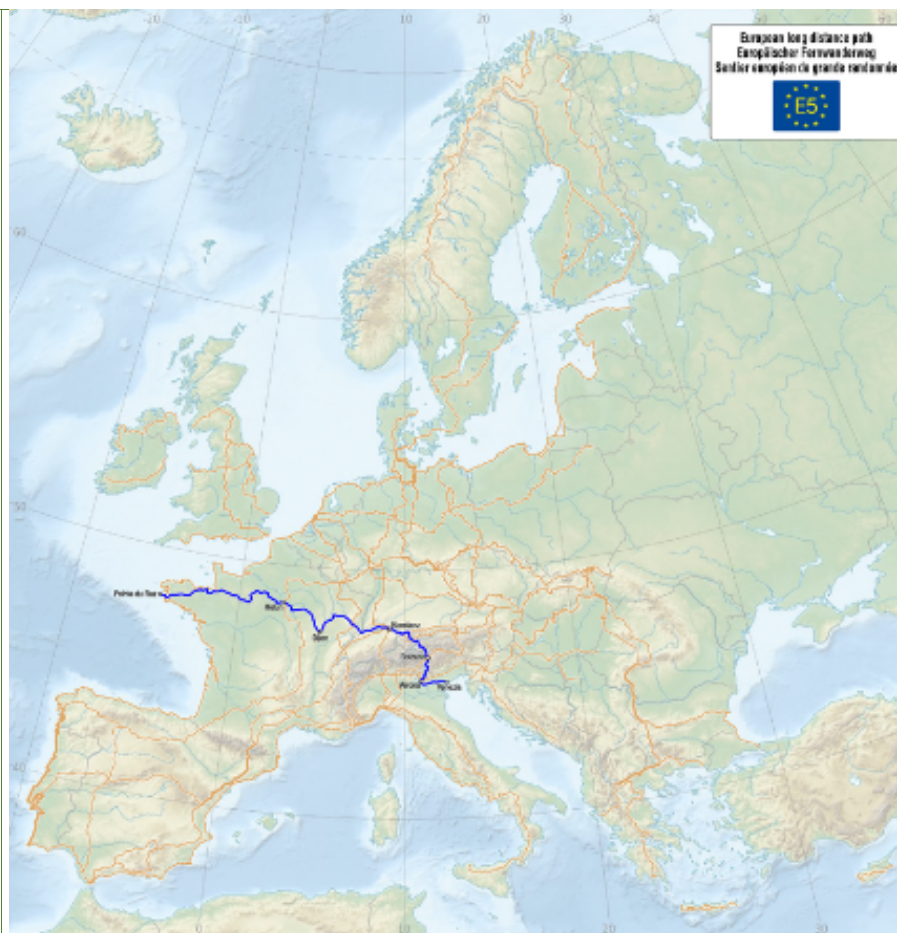

od TARIFA (Andaluzija, SP) do
KIPRA
Španija
Francuska
Švicarska
Njemačka
Austrija
Mađarska
Bugarska
Grčka
Kipar

Evropska staza E5 počinje od Pointe du Raz na atlantskoj obali Bretanje u Francuskoj i prelazi preko Alpa, prolazeći kroz Švicarsku, Njemačku, Austriju i Italiju, s planom da završi u Veneciji. Ukupna dužina ove staze trebala bi biti 3.200 km, ali s obzirom da dionica između Verone i Venecije još nije definirana, trenutno staza završava kod Veronske arene, ukupne dužine oko 3.050 km.

Najčešće se prelazi dio staze koji vodi od Bodenskog jezera do Verone, što je ruta od 600 km za koju je prosječnom planinaru potrebno oko 30 dana hoda. Ovu dionicu je definirao Hans Schmidt iz Sonthofena i kreirao je povezujući postojeće staze pod pokroviteljstvom Europske planinarske federacije, koja je stazu inaugurirala 2. jula 1972. godine.

Iako staza prolazi i kroz kamenjare s visokim vrhovima, nije potrebno penjačko iskustvo, a duž rute postoji nekoliko opcija za sklonište i noćenje, obično u alpskim skloništima.

iz POINTE DU RAZ (FR)
u VENEZIJU (I)

Francuska
Švicarska
Njemačka
Austrija
Italija

Evropska staza E6 proteže se na oko 5.200 km i jedan je od evropskih puteva na velike udaljenosti. Ova staza počinje na sjeverozapadnom vrhu Finske i prolazi kroz Švedsku, Dansku, Njemačku i Austriju, sve do jadranske obale u Sloveniji.

Druga dionica staze ponovo počinje u Grčkoj i završava u Turskoj.

Od KILPISJÄRVI (FL) do DARDANELLI (TR)

Finska
Švedska
Danska
Njemačka
Austrija
Slovenija
Grčka - Turska

Evropska staza E7 proteže se na oko 4.330 km i vodi od portugalsko-španske granice prema istoku, prolazeći kroz Andoru, Francusku, Italiju, Sloveniju, Mađarsku i Srbiju.

Planirano je da se staza produži do Lisabona i Rumunije, čime bi se povezali Atlantik i Crno more. Međutim, ove etape, kao i dijelovi rute kroz Italiju, još su u fazi planiranja.

od Lisabone (P) do Rumunije

- Portugal
- Španija
- Andora
- Monako
- Francuska
- Italija
- Slovenija
- Mađarska
- Srbija
- Rumunija

Evropska staza E8 proteže se na oko 6.240 km i prolazi kroz nekoliko zemalja, uključujući Irsku, Veliku Britaniju, Holandiju, Njemačku, Poljsku, Austriju, Češku Republiku, Slovačku, Rumuniju, Bugarsku i Tursku.

od Dursey Heada (IRL) do Istanbula (TR)

- Irsko
- Velika Britanija
- Nizozemska
- Njemačka
- Poljska
- Austrija
- Češka Republika
- Slovačka
- Rumunija i Bugarska Turska

Evropska staza E9, poznata i kao "Staza Atlantika, Sjevernog mora i Baltičkog mora" ili Evropski obalni put, proteže se na oko 10.092 km. Ova izvanredna dugoprugaška staza vodi od Tarife u Španiji do Narva-Jõesuu u Estoniji. Kao najduža obalna staza na svijetu, E9 nudi izvanrednu avanturu ispunjenu pejzažima koji oduzimaju dah, raznolikim kulturama i zadivljujućom istorijom.

od CABO DE SÃO VICENTE (P)
do ESTONIJE/RUSIJE

Portugal,
Španija,
Francuska,
Velika Britanija,
Belgija,
Holandija,
Njemačka,
Poljska
Litvanija
Latvija
Estonija

Evropska staza E10 proteže se na oko 2.370 km.

od Nuorgama (FL) do Nice (E)
Finland
Njemačka
Češka Republika
Austrija
Italija
Francuska

Evropska staza E11 proteže se na 4.610 km. Ova staza počinje u Scheveningenu, ribarskoj zajednici, trgovačkoj luci i banji u Hagu na holandskoj obali Sjevernog mora. E11 završava u Talinu, srednjovekovnom hanzeatskom gradu koji se nalazi rame uz rame s modernim gradom staklenih zgrada 21. veka, smještenim na obali Finskog zaliva Baltičkog mora.

Od Haga u Holandiji preko Njemačke, Poljske, Litvanije, Latvije do Talina - Estonija.

Evropska staza E12, poznata kao Mediteranska staza, trenutno je u izgradnji. Ova staza povezuje Gibraltar s Atenom u Grčkoj, prateći obalu evropskog Mediterana od zapada prema istoku.

Ukupna dužina iznosi preko 2.880 km, ali je trenutno prohodna samo na nekoliko dionica. E12 će pružiti jedinstvenu priliku za istraživanje prekrasnih obala i kulturnih znamenitosti Mediterana kada bude potpuno završena.

od CEUTA (E) do SALERNO (I)

Španjolska,

Francuska,

Italija,

Slovenija i Hrvatska.